

Wat te doen met klimaatverandering?

Een stappenplan voor pensioenfondsbestuurder en -uitvoerder

15 minuten

Gemiddelde
leestijd

**Sustainable Pension
Investments Lab**

Kennispaper 4

November 2018

Inhoud

Inleiding

p.3 »

**Stappen voor
het pensioen-
fondsbestuur**

p.4 »

**Stappen voor
de uitvoerder**

p.12 »

Tot slot

p.20 »

Inleiding

Klimaatverandering en de energietransitie zullen de pensioenbeleggingen de komende jaren steeds sterker gaan raken. In dit kennispaper zet SPIL de stappen op een rij die pensioenfondsbestuurder en -uitvoerder nu reeds kunnen zetten om deze turbulentie zo goed mogelijk te doorstaan.

Het SPIL-kennispaper 'Impact van klimaatverandering op pensioenbeleggingen' (2017) liet zien dat zowel de risico's als de kansen van klimaatverandering en de energietransitie aanzienlijk zijn. Deze verdienen daarom aandacht van de Nederlandse pensioenfondsbestuurders.

In dit kennispaper staat de vraag centraal hoe pensioenfondsen hiermee om kunnen gaan: welke stappen kunnen zij zetten om de klimaatgerelateerde financiële risico's te minimaliseren en de kansen te benutten? Dit is geen makkelijke opgave omdat veel op het gebied van klimaatverandering nog in ontwikkeling is: er ontbreken data en er zijn nog geen standaard modellen voor risico-analyses. Toch zijn er zeker mogelijkheden om eerste stappen te zetten.

In dit handelingsperspectief maken wij onderscheid tussen wat pensioenfondsbestuurders kunnen doen en waar hun verantwoordelijkheden liggen, en wat de uitvoerder moet doen en waar deze verantwoordelijk voor is. We beginnen met de stappen die een pensioenfonds kan nemen.

Stappen voor het pensioenfondsbestuur

STAP 1 **Benoem verantwoordelijke(n) in bestuur**

Omdat de uitwerking van een klimaatbeleid voor de pensioenbeleggingen aandacht, tijd en energie kost is het aan te raden een bestuurslid van het pensioenfonds hiervoor de verantwoordelijkheid te geven. Het ligt voor de hand dat dat iemand is die een visie heeft op duurzaam beleggen en die bij voorkeur ook een verantwoordelijkheid heeft voor de implementatie van het beleggingsbeleid. Een mogelijkheid is ook deze rol door de voorzitter te laten vervullen. Deze persoon kan een commissie vormen met de persoon die bij de uitvoerder verantwoordelijk is voor 'duurzaam beleggingsbeleid'. Doel hiervan is concrete voorstellen te doen voor aanpassingen van de portefeuille en het zorgdragen voor informatie-overdracht en educatie voor het hele bestuur en communicatie naar de deelnemers.

Klimaat in de governance van ABP

“Het ABP-bestuur houdt als onderdeel van zijn verantwoordelijkheden ook toezicht op klimaatgerelateerde risico's en kansen. Zo hebben het bestuur en verschillende bestuurscommissies in 2017 meerdere keren gesproken over de gevolgen van klimaatveranderingen voor ABP als belegger. (..) Mede op basis hiervan heeft de beleggingscommissie besloten om klimaatverandering op te nemen als aparte categorie in ons risicoraamwerk. Hierdoor zal het bestuur systematisch de ontwikkelingen van klimaatgerelateerde risico's in de gaten blijven houden.” (ABP, 2018a)

STAP 2 Bepaal klimaat 'beliefs'

De meeste pensioenfondsen hebben 'investment beliefs' of beleggingsovertuigingen vastgesteld. Veel fondsen kennen ook een belief over duurzaamheid. Bijvoorbeeld: Duurzame beleggingen leiden tot een lager risicoprofiel bij een vergelijkbaar financieel rendement. In het verlengde daarvan zou het fonds kunnen uitwerken welke overtuigingen zij heeft als het gaat om de invloed van klimaatverandering en de energietransitie. Bijvoorbeeld: de beoogde beleggingsportefeuille is zodanig samengesteld dat de zichtbare risico's van beleggingen met een hoge exposure naar fossiele brandstoffen zo veel mogelijk zijn geëlimineerd. Hetzelfde geldt voor niet-duurzame producten en diensten.

Daarnaast dienen bewuste keuzes gemaakt te worden voor beleggingen die bijdragen aan het verlagen van de uitstoot van broeikasgassen.

STAP 3 Verkrijg inzicht in klimaat-gerelateerde risico's en kansen

Klimaatverandering kan de waarde van beleggingen aantasten, denk aan productielocaties die worden beschadigd door overstromingen of juist droogte en bosbranden. De energietransitie kan beleggingen die gebaseerd zijn op het gebruik van fossiele brandstoffen in waarde doen dalen. Dat zijn de risico's van klimaatverandering en de strijd daartegen.

Steeds meer institutionele beleggers richten zich ook op de klimaatgerelateerde kansen, van de bouwers van dijken (adaptatie) tot windmolens (mitigatie). Deels gebeurt dit vanuit de wens om een positieve maatschappelijke bijdrage te leveren (Impact of SDG-beleggingen). Maar steeds meer ook om zo een beter financieel rendement te behalen.

In welke mate de klimaatverandering en de energietransitie de portfolio beïnvloeden kan aan de hand van scenario-analyse in kaart gebracht worden. Hierdoor wordt inzicht verkregen in de grootste risico's en kansen. Op basis daarvan kan vervolgens beleid,

inclusief doelen, worden bepaald. Er zijn veel openbare bronnen waar informatie verkregen kan worden over scenario's zoals het Internationaal Energie Agentschap (IEA) en het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Verschillende kennisinstellingen en adviseurs vertalen deze scenario's naar beleggingsportefeuilles.

Belangrijk is ook om het (internationale) overheidsbeleid in de gaten te houden. De Amerikaanse regering mag dan het Klimaatakkoord van 2015 niet langer accepteren, we zien dat de Amerikaanse staten op hun eigen manier wet- en regelgeving en beleid in gang zetten om CO₂-emissies terug te dringen. In Nederland hebben we nu een klimaatwet in het regeerakkoord met ambitieuzere doelstelling dan de EU (Giebels, 2018). Tevens wordt er op EU niveau gewerkt aan wet- en regelgeving specifiek voor de financiële sector gericht op het beheersen van financiële risico's van klimaatverandering.

Transitierisico's in beeld

Het Energy Transition Risk Project is een met EU-geld gefinancierde onderzoekssamenwerking van verschillende financiële onderzoeks- en adviesorganisaties. Doel is om instrumenten te ontwikkelen om de financiële kansen en risico's van de energietransitie in beeld te krijgen: scenario's, asset-level data en modellen. Hierbij is ook in kaart gebracht wat de specifieke risico's zijn van sectoren als cement-, staal- en automobielenindustrie.

In Nederland hebben we nu een klimaatwet in het regeerakkoord met een ambitieuzere doelstelling dan de EU.

Het is ook belangrijk om in de scenario's te anticiperen op wat andere institutionele beleggers doen en wat de maatschappelijke trends zijn. Die hoeven niet per se gerelateerd te zijn aan klimaatverandering. Zo wordt de overstap in China en India naar duurzame energie gedreven door de noodzaak de luchtkwaliteit te verbeteren. In Nederland zijn de aardbevingen in Groningen de aanleiding om versneld van het gas af te gaan.

In het startscenario zou voortzetting van het huidige niveau van CO₂-emissies meegenomen kunnen worden. Dat scenario leidt tot temperatuurstijgingen aan het eind van deze eeuw van rond 4 graden Celsius (IPCC)¹ en heeft een heel andere, maar ook grote economische impact. Op dit startscenario kunnen verschillende varianten gemaakt worden.

Vanwege het Klimaatakkoord in Parijs, ligt het meenemen van een scenario waarin de wereldwijde temperaturen

met maximaal twee graden stijgen voor de hand. Dat vergt een ingrijpende reductie in CO₂-uitstoot.

Een volgende stap in het concretiseren van kansen en risico is een nadere duiding naar:

1. Financieel risicomanagement
2. Beleid dat nodig is om aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord van 2015 bij te dragen.

Het eerste onderdeel betreft 'stranded assets'. Stranded assets zijn financiële bezittingen die, voordat ze economisch zijn afgeschreven, niet langer een economisch rendement opleveren doordat de markt en de wet- en regelgeving – vanwege het streven naar een economie met lagere CO₂-emissies – inmiddels zijn veranderd. Omdat investeringen in nieuwe fossiele energieprojecten kapitaalsintensief zijn en pas op lange termijn rendabel, wordt de kans steeds groter dat het verspilde investeringen zijn, omdat de wereld op termijn naar verwachting minder fossiele brandstoffen zal gebruiken. Over de snelheid waarmee de energietransitie plaatsvindt, zijn de meningen verdeeld.

---

¹ De IPCC publiceert regelmatig speciale rapporten over klimaatverandering die van belang kunnen zijn voor de scenariobepaling. Zie www.ipcc.ch

Hoe groot de financiële risico's en de kansen zijn is afhankelijk van de sectoren waarin belegd is. Er bestaan veel onderzoeken naar de CO₂-emissies van (beurs-genoteerde) bedrijven. Naast de fossiele-brandstoffen-industrie, zijn veeteelt, transport en mobiliteit de grootste uitstoters van CO₂. Dat betekent dat de grootste winst voor het terugbrengen van de CO₂-intensiteit van de portefeuille hier geboekt kan worden. Maar er kunnen ook andere overwegingen zijn om de aandacht op bepaalde sectoren te richten. Denk hierbij aan reputatie, kans op grotere impact of omdat het pensioenfonds zich al vanuit het bestaand beleid richt op bepaalde thema's of sectoren.

Moeilijkheid bij het tweede aspect – bijdragen aan het bereiken van het akkoord van Parijs – is hoe een pensioenfonds individueel aan de Parijs-doelstellingen kan bijdragen, als overheden zelf nog bezig zijn met de beleidsbepaling. Wanneer worden bijvoorbeeld in Nederland de kolencentrales gesloten? Wanneer komt er een CO₂-belasting?

Deze aanpak wordt succesvoller als het fonds kan aansluiten bij andere partijen die een vergelijkbaar beleid voeren.

De grootte van de financiële risico's en de kansen is afhankelijk van de sectoren waarin belegd is.

STAP 4 Stel doelen

Op basis van de voorgaande analyses kunnen klimaatgerelateerde beleggingsdoelen worden gesteld. Deze kunnen zowel ingegeven zijn vanuit een financieel oogpunt alsook een meer maatschappelijke.

STAP 5 Integreer klimaatverandering in het beleggingsbeleid

De volgende stap is het vertalen van het beleid op hoofdlijnen en de doelen naar de specifieke portefeuilles.

In de eerste plaats is het de vraag welke gevolgen klimaat heeft voor de strategische asset allocatie. Denk aan de verdeling over sectoren binnen de aandelenportefeuille en allocatie naar green bonds binnen obligaties.

Vervolgens kunnen per asset categorie meetbare doelen worden gesteld en engagement strategieën bepaald.

Daarna is het belangrijk te bepalen hoe in elke fase van het beleggingsproces de sturing en monitoring plaatsvindt.

Nederlandse pensioenfondsen stellen zich ten doel...

- ... een halvering van de klimaatvoetafdruk met 50% in 2020. Daartoe is aan 200 bedrijven een brief gestuurd met de aankondiging dat ze uit de beleggingsportefeuille verdwijnen tenzij ze snel grote stappen zetten om schoner te gaan produceren (PFZW, 2015)
- ... helemaal uit kolenbedrijven te desinvesteren (PME, 2017)
- ... de carbon footprint met 25% te verlagen in 2020 en in dat jaar in hernieuwbare energie te beleggen voor 5 mld euro (ABP, 2018b)
- ... in 2030 is de helft van de woningportefeuille energie neutraal (PBL, 2018)

Het integreren van klimaatbeleid in het beleggingsbeleid hoeft niet per se te leiden tot een actieve beleggingsstrategie. Er zijn ook passieve beleggingsmogelijkheden om klimaatrisico's te hedgen zonder gevolgen voor hun financieel rendement (Andersson, Bolton & Samama, 2016).

Tot slot kan het pensioenfonds er ook voor kiezen om mee te doen aan initiatieven van institutionele beleggers die zich richten op het versterken van klimaatbeleid. Dit omdat een stabiel klimaat nu eenmaal een voorwaarde is voor een stabiel rendement. Het pensioenfondsbestuur zet hiervoor de kaders. Vervolgens kan de uitvoerder daar grotendeels invulling aan geven, echter soms met extra gewicht door optreden van een pensioenfondsbestuurder zelf.

Klimaat en Asset and Liability Management

Ortec Finance ontwikkelt een instrument waarmee klimaatgerelateerde risico's (transitie en fysiek) meegenomen kunnen worden in een ALM-studie en dus in de strategische asset allocatie. Hierbij wordt in meerdere scenario's geanalyseerd wat het effect is op de economische groei, inflatie en rente in verschillende regio's. Een eerste pilot vindt dit jaar plaats bij een aantal pensioenfondsen uit binnen en buitenland en bij een grote Nederlandse verzekeraar.

STAP 6 Selecteer en monitor uitvoerders, externe managers en dienstverleners

De uitvoering van het beleggingsbeleid gebeurt door de uitvoerder, die op zijn beurt in sommige gevallen weer externe managers inhuurt. Het selecteren en monitoren van externe managers ligt dan bij de uitvoerder. Informatie over klimaatverandering wordt ingekocht bij dataproviders en onderzoeksbureaus.

Omdat het pensioenfonds verantwoordelijk is voor de resultaten van zijn eigen beleggingsbeleid is het noodzakelijk om de kwaliteit en de uitvoering van de mandaten goed te monitoren. Ook hier geldt: stel heldere doelen en vraag om goede meetmethoden om de voortgang te kunnen controleren. Kies een uitvoerder die kan laten zien actief klimaatrisico's te beheersen en kansen te benutten.

Stel heldere doelen en vraag om goede meetmethoden om de voortgang te kunnen controleren.

Stappen voor de uitvoerder

De uitvoerder voert het vastgestelde beleggingsbeleid uit. Daartoe kan deze gebruik maken van bestaande, en zich nu snel ontwikkelende, instrumenten om de klimaatgerelateerde financiële risico's en kansen te meten en van verschillende samenwerkingsverbanden van institutionele beleggers.

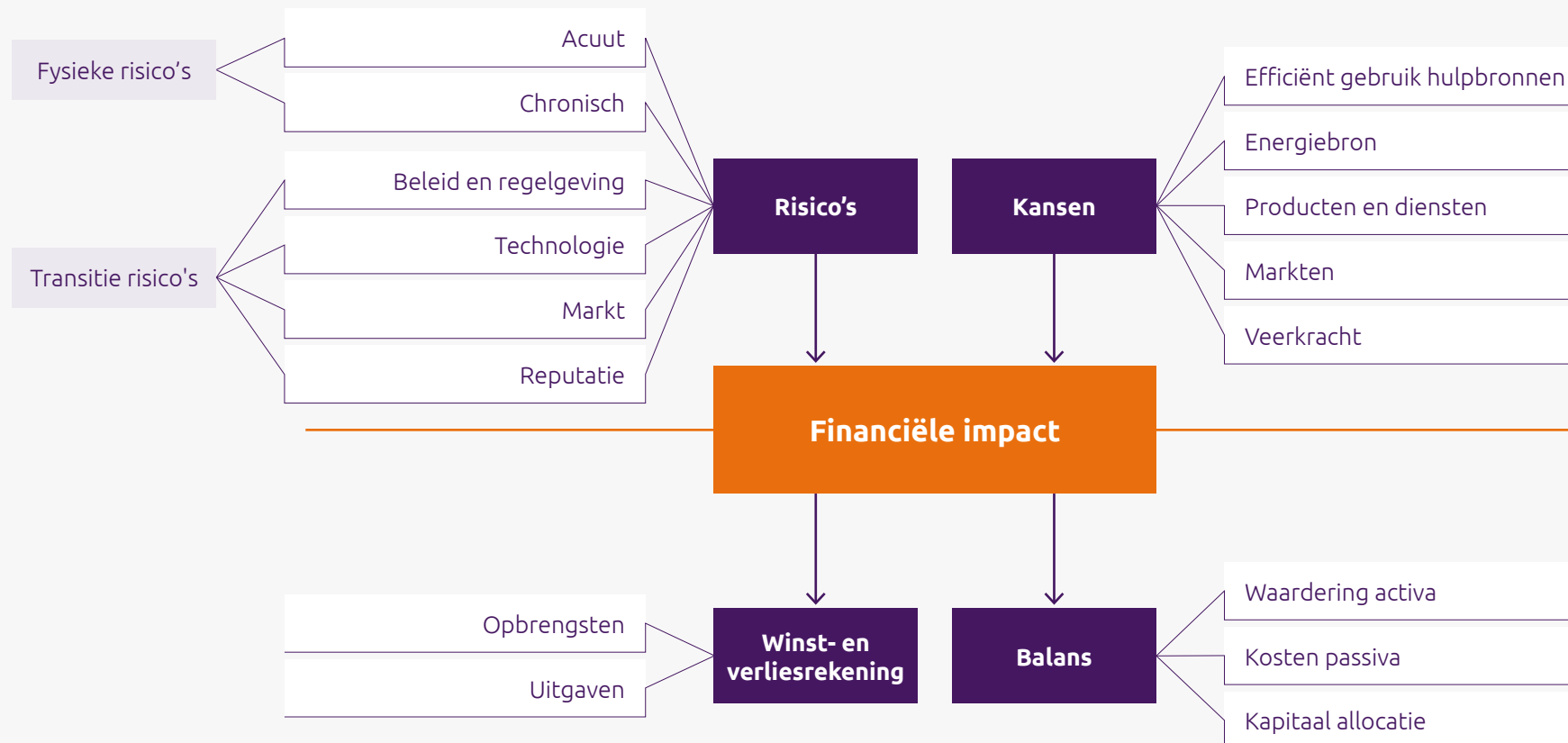
STAP 1 Gebruik het internationale raamwerk voor klimaatgerelateerde verslaglegging

Stap 1 is het verkrijgen van inzicht in de klimaatgerelateerde prestaties, kansen en risico's van ondernemingen. Hiervoor zijn gegevens nodig van en over de ondernemingen waarin belegd kan worden. Een goed uitgangspunt hiervoor biedt het raamwerk van de Taskforce on Climate Related Financial Disclosure (TCFD) van de FSB. In 2017 heeft deze Taskforce een rapportageraamwerk ontwikkeld voor bedrijven en financiële instellingen. Ook van de grote vermogensbeheerders en hun klanten wordt verwacht dat zij rapporteren langs deze lijnen. Aan de hand van een TCFD-rapportage geven bedrijven en grote beleggers inzicht in de kansen en risico's van klimaatverandering voor hun activiteiten. Ook geven zij aan hoe zij hiermee omgaan. Het rapportageraamwerk richt zich op de financiële

risico's en kansen van zowel klimaatverandering als de energietransitie. Dat gaat dus om de fysieke gevolgen van klimaatverandering, zoals natuurrampen en extreem

weer. Alsook de gevolgen van de energietransitie, wijzigende wet- en regelgeving, nieuwe technologie en dergelijke (zie figuur).

Klimaatgerelateerde risico's, kansen en financiële gevolgen

Bron: TCFD, 2018.

Aanbevelingen en toelichtingen voor rapportages

Governance

Expliciteer de governance m.b.t. klimaatgerelateerde risico's en kansen.

Aanbevelingen

- a) Beschrijf het toezicht van het bestuur op risico's en kansen.
- b) Beschrijf de rol van het bestuur bij het beoordelen en beheren van risico's en kansen.

Strategie

Expliciteer de effecten van klimaatgerelateerde risico's en kansen op de bedrijfsactiviteiten.

Aanbevelingen

- a) Beschrijf de risico's en kansen die de organisatie (voor verschillende termijnen) heeft geïdentificeerd.
- b) Beschrijf de impact van risico's en kansen op de bedrijfsactiviteiten.
- c) Beschrijf de veerkracht van de (strategie van de) organisatie, rekening houdend met verschillende scenario's, waaronder een scenario van 2° C of lager.

Risicobeheer

Expliciteer hoe de organisatie klimaatgerelateerde risico's identificeert, beoordeelt en beheert.

Aanbevelingen

- a) Beschrijf de processen van de organisatie voor het identificeren en beoordelen van risico's.
- b) Beschrijf de processen van de organisatie voor het beheersen van risico's.
- c) Beschrijf hoe processen voor het identificeren, beoordelen en beheren van risico's worden geïntegreerd in het risicobeheer.

Data en doelen

Expliciteer de meetgegevens die worden gebruikt om relevante klimaatgerelateerde risico's en kansen te beoordelen en te beheren.

Aanbevelingen

- a) Expliciteer de gebruikte meetgegevens om risico's en kansen te beoordelen in overeenstemming met de strategie en risicobeheer.
- b) Expliciteer Scope 1*, Scope 2 en, eventueel, Scope 3 CO₂-uitstoot-doelstellingen en bijbehorende risico's.
- c) Beschrijf de doelstellingen die door de organisatie worden gebruikt omtrent risicobeheer en benoem de prestaties hierop.

* Toelichting CO₂-scopes: Scope 1: directe emissies (gas, brandstofverbruik, etc.). Scope 2: indirecte emissies (elektraverbruik, vliegreizen, stadswarmte, brandstofverbruik via huur, etc.). Scope 3: Totale CO₂-uitstoot in de gehele levenscyclus (upstream/downstream) van alle producten die het bedrijf koopt, vervaardigt en/of verkoopt.

Bron: TCFD, 2018, bewerking SPIL

De rapportage volgens de TCFD bestaat uit vier onderdelen: Governance, Strategie, Risicobeheer en Data en doelstellingen voor risico's en kansen. Een belangrijk onderdeel is de scenario-analyse. Van bedrijven wordt verwacht dat zij inzicht geven in de toekomstbestendigheid van hun bedrijfsmodel en waardeketen, in de betekenis van een fossielarme wereld voor hun bedrijfsvoering en levensvatbaarheid op de lange termijn.

Dit vrijwillige raamwerk geniet internationaal draagvlak. Ook de Nederlandse financiële sector, overheid en DNB onderschrijven dit raamwerk (DNB, 2018). Grote financiële partijen hebben al stappen gezet om volgens de TCFD-richtlijnen te rapporteren. In Nederland zijn dat onder andere APG, Aegon, MN, PGGM en Robeco en hun klanten. Ook grote buitenlandse partijen als Blackrock, Allianz en Axa steunen de TCFD. De TCFD (2018) constateerde in september jl. dat veel bedrijven en beleggers klimaatinformatie publiceren en daarbij het TCFD framework volgen, maar dat de informatie over strategy resilience en financial impacts nog het meest beperkt is.

TCFD-rapportage in de praktijk

“Risico's en kansen met betrekking tot klimaatverandering worden met name geïdentificeerd door middel van een 'bottom up-benadering' waarbij de portefeuillemanagers van verschillende beleggingscategorieën betrokken worden. Als onderdeel van hun beleggingsanalyse geven ze aandacht aan klimaatrisico's op de korte, middellange en lange termijn.” (ABP, 2018c)

Kortom: zowel uitvoerders als pensioenfondsen worden geacht om volgens het raamwerk van de TCFD te rapporteren. Omdat het raamwerk net nieuw is en het maken van scenario's een kunst op zich, kan het nog even duren voordat er een heldere vorm gevonden is die door alle institutionele beleggers wereldwijd, en de bedrijven waarin zij beleggen, gevolgd wordt. Dat is geen reden om de rapportage niet te doen. De rapportage en het proces erachter, dient ook om bedrijven en financiële instellingen bewust te maken van de risico's en kansen. Ofwel het dient ook een intern doel dat de beleggingsstrategie, het beleid en de uitvoering rond klimaat kan aanscherpen.

De rapportage en het proces erachter helpt bedrijven en financiële instellingen bewust te worden van de risico's en kansen.

De klimaatplichten van beleggers

Onderdeel van het Sustainable Finance Action Plan van de Europese Commissie (2018) is een verplichting aan beleggers, waaronder pensioenfondsen, om meer inzicht te geven in de manier waarop ESG-factoren een rol spelen in het beleggingsbeleid. Eerder al werd een verplichting hiertoe opgenomen in de herziening van de Europese IORP-richtlijn. De precieze vorm hiervan is momenteel onderwerp van discussie in het Europees Parlement en in de Raad.

STAP 2 Integreer klimaat in beleggingsbeleid

De nu snel toenemende beschikbaarheid en kwaliteit van data over klimaatgerelateerde risico's en kansen biedt volop mogelijkheden om deze te gebruiken in het beleggingsbeleid.

Bepaald de carbon footprint van de portfolio

In de eerste plaats het in kaart brengen van de CO₂-intensiteit van de eigen portfolio (carbon footprint). De pensioenfondsen en asset managers die meedoen aan de Montreal Pledge² doen dit al. In verschillende jaarverslagen of MVB-verslagen van pensioenfondsen en -uitvoerders is deze CO₂-voetafdruk te vinden.

Bepaal de alignment met de Parijs doelen

Er zijn ook verschillende methodieken waarmee vervolgens in beeld gebracht kan worden in hoeverre de portfolio in lijn is met de in Parijs gestelde klimaatdoelen. Voor bedrijven zijn er twee methodieken in omloop.

² www.montrealpledge.org, de belofte van institutionele beleggers om de CO₂-voetafdruk van hun beleggingsportefeuilles te meten en openbaar te maken.

De dalende klimaatvoetafdruk

ABP (2018a) heeft in 2017 het doel van -25% voor 2020 al bereikt. Mede doordat slechte financiële vooruitzichten leiden tot desinvesteren van energie intensieve bedrijven als in de cement industrie.

Ook PFZW (2018) staat op -28%, maar doel daar in 2020 is -50%.

Het BPL (2018) heeft de voetafdruk van haar multifactor aandelenportefeuille zelfs al met 40% teruggebracht.

Overigens zijn deze getallen niet 1-op-1 vergelijkbaar door verschillen in de gehanteerde meetmethode.

De Science Based Targets methode (SBT) stelt voor een bedrijf CO₂-reductiedoelstellingen vast die een “fair share” zijn voor de sector waarin deze actief is. Het Transition Pathway Initiative van de London School of Economics (TPI) kijkt naast reductiedoelstellingen ook naar de kwaliteit van klimaatmanagement bij bedrijven. Voor beleggers is met name de online PACTA tool van 2ii relevant. Beleggers kunnen hun equity en bond portefeuilles laten doorrekenen en zo bepalen of hun energie- en transportbeleggingen in lijn zijn met een 2-graden scenario. Dergelijke tools worden ook toenemend aangeboden voor commerciële providers zoals ISS en Trucost.

Bepaal de klimaatgerelateerde risico's

Ingewikkelder is om goed zicht te krijgen op het resulterende klimaatrisico. Al zijn ook hier verschillende methodieken voor in ontwikkeling. Sommige methodieken kijken top-down naar de klimaatimpacts op asset classes, sectoren en portefeuilles. Een voorbeeld hiervan is het werk van Mercer. Andere methodieken kijken bottom-up naar klimaatimpact op de waarderingen van bedrijven. Zo modelleert Carbon Delta de impact van transitierisico's, terwijl 427 zich richt op de impact van fysieke risico's, en Schroders op de impact van hogere carbon prices. Geen enkele methode geeft een volledig beeld. Keuzes maken en stap voor stap verder ontwikkelen is dus het adagium.

Steeds meer institutionele beleggers richten zich op de klimaatgerelateerde kansen.

Engagement

Naast de financiële analyse van risico's en kansen en de daaruit volgende beleggingsbeslissingen kunnen de bedrijven waarin wordt belegd ook aangesproken worden op hun beleid ten aanzien van klimaat.

In de eerste plaats over de manier waarop hierover wordt gerapporteerd. Verschillende samenwerkingsverbanden van institutionele beleggers trekken hierbij samen op en vragen van bedrijven om te rapporteren in lijn met de TCFD en in toenemende mate om ook doelen te stellen die in lijn zijn met de Parijse doelstellingen.

Door klimaatdoelen voor de sector en/of specifieke bedrijven en een tijdpad voor het bereiken van de doelen te stellen, kunnen ook desinvesteringsmomenten gesteld worden. Dat maakt het engagementbeleid krachtiger.

Samen verandering afdwingen

Steeds meer beleggers beseffen dat het voorkomen van klimaatverandering de beste manier is om hun beleggingsrendement veilig te stellen. In toenemende mate werken deze beleggers samen om bedrijven te dwingen tot transparantie over hun uitstoot en plannen.

Onder de vlag van Climate Action 100+ vragen 220 grote beleggers met een gezamenlijk beheerd vermogen van 26 biljoen de 100 bedrijven die wereldwijd verantwoordelijk zijn voor de meeste CO₂-uitstoot fors te reduceren.

Zo publiceerde Shell na een bijna door door bijna alle aandeelhouders gesteunde resolutie reductie doelstellingen voor 2030 en 2050, inclusief de uitstoot van klanten (scope 3).

Naast complimenten hiervoor kreeg Shell direct van de Institutional Investors Group on Climate Change (161 leden met 21 biljoen beheerd vermogen) de vraag om meer concrete doelen voor de middellange en korte termijn in lijn met het Parijs akkoord.

Tot slot

De hier gepresenteerde stappen zijn, zeker voor een klein en middelgroot pensioenfonds, veel werk. Daarbij zijn er met name op de korte termijn extra kosten verbonden aan de uitvoering van dit beleid. Daar staat tegenover dat het verzekeren tegen klimaatrisico's en risico's van het mitigeren van klimaatverandering net zo belangrijk kan zijn als het hedgen van bijvoorbeeld valutarisico's. Maar dat weet een bestuur pas als het de inspanning heeft gedaan om uit te zoeken welke directe en indirecte risico's de beleggingen lopen bij gelijkblijvend beleid. Het handelingsperspectief en de stappen geven aan waar het bestuur mee zou kunnen beginnen en welke taken gedelegeerd kunnen worden naar de uitvoerder.

Wat kan helpen is spreken over de ervaringen van vergelijkbare fondsen die al flinke stappen hebben gemaakt, zoals het pensioenfonds van de SNS/Volksbank en het Landbouwfonds. Meer algemeen raden wij aan de ontwikkeling van instrumenten en dataverzameling in samenwerking met andere pensioenfondsen en/of uitvoerders te doen.

In deze paper stonden de klimaatgerelateerde risico's en kansen op zich centraal. Steeds meer pensioenfondsen hebben ambities die breder zijn en zich richten op de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Klimaat is belangrijk voor vrijwel alle SDG's. Hoe en in welke mate dat het geval is zullen wij in een volgende kennispaper bespreken.

Literatuur

ABP (2018a)

Verlag Duurzaam en verantwoord beleggen 2017.

Geraadpleegd:
www.abp.nl/images/verslag-duurzaam-en-verantwoord-beleggen%202017.pdf

---

ABP (2018b)

Onze doelen voor 2020.

Geraadpleegd:
www.abp.nl/over-abp/duurzaam-en-verantwoord-beleggen/onze-doelen-voor-2020.aspx

---

ABP (2018c)

Klimaatverandering en energiebeleggingen.

Geraadpleegd:
www.abp.nl/images/technische-bijlage-klimaatverandering.pdf

Andersson, M.,

Bolton, P., &

Samama, F. (2016)

Hedging climate risk.

Financial Analysts Journal, 72(3), 13-32.

BPL (2018)

Jaarverslag 2017.

Geraadpleegd:
www.bplpensioen.nl/sites/bplpensioen.nl/files/bpl_pensioen_jaarverslag_2017.pdf

---

DNB (2018, 13 april)

Persbericht: Financiële sector wil beter inzicht in klimaatrisico's bedrijven.

Geraadpleegd:
www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/Persberichten2018/dnb374716.jsp

---

Giebels, R.

(2018, 23 februari)

Wiebes legt uit hoe Rutte III 'het groenste kabinet ooit' denkt te worden.

De Volkskrant.

PFZW

(2015, 17 november)

Hoe PFZW de CO₂-uitstoot gaat verminderen.

Geraadpleegd:
[www.pfzw.nl/actueel/nieuws-van-pfzw/Paginas/Hoe-PFZW-de-CO₂-uitstoot-gaat-verminderen.aspx](http://www.pfzw.nl/actueel/nieuws-van-pfzw/Paginas/Hoe-PFZW-de-CO2-uitstoot-gaat-verminderen.aspx)

PFZW (2018)

Jaarverslag 2017.

Geraadpleegd:
www.jaarverslagpfzw.nl/FbContent.ashx/pub_1000/Downloads/PFZW_jaarverslag_2017.pdf

---

PME (2017)

Jaarverslag 2017: Maatschappelijk Verantwoord Beleggen.

Geraadpleegd:
www.metalektropensioen.nl/client/pme/upload/downloads/Downloadspagina/Jaarverslagen/PME_MVB_jaarverslag_2017.pdf

Literatuur

**SPIL (2017,
november)**

*De impact van
klimaatverandering op
pensioenbeleggen.*

Geraadpleegd:

[www.spilplatform.com/
publicaties/spil-
kennispaper-de-impact-
van-klimaatverandering](http://www.spilplatform.com/publicaties/spil-kennispaper-de-impact-van-klimaatverandering)

TCFD

(2018, 17 september)

*2018 Status Report:
Task Force on Climate-
related Financial
Disclosures: Status
Report.*

Geraadpleegd:

[www.fsb-tcfd.org/
wp-content/
uploads/2018/09/
FINAL-2018-TCFD-
Status-Report-092618.
pdf](http://www.fsb-tcfd.org/wp-content/uploads/2018/09/FINAL-2018-TCFD-Status-Report-092618.pdf)

Colofon

SPIL

Het Sustainable Pension Investments Lab (SPIL) bestaat uit een tiental bestuurders en experts op het terrein van pensioenen en beleggingen die veel waarde hechten aan duurzaamheid. Op persoonlijke titel ontwikkelen zij ideeën voor een verdere verduurzaming van de belegging van de Nederlandse pensioengelden en gaan hierover in gesprek met de sector en betrokkenen.

www.spilplatform.com

Kennispapers

Op voor Nederlandse pensioenfondsbestuurders relevante onderwerpen brengt SPIL een serie bondige praktijkgerichte kennispapers uit. Dit vierde kennispaper is geschreven door een werkgroep onder leiding van René van de Kieft, met hulp van Marleen Janssen Groesbeek (Avans), Lucian Peppelenbos (APG), Willemijn Verdegaal (Ortec), Udeke Huiskamp (UU) en input van de SPIL-leden.

Deze paper is te downloaden van www.spilplatform.com/publicaties.

SPIL kennispapers zijn opgesteld met bijdragen van de SPIL-leden. Dat betekent echter niet dat alle SPIL-leden noodzakelijkerwijze alles onderschrijven wat in de papers staat.

SPIL

SUSTAINABLE PENSION
INVESTMENTS LAB